

כאיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 202 | שנה ד' | פרשת תזריע - מצורע | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

שכיון שדיבר לשון הרע, יזכה למצוא מטמוניות. אמנם בגמ' יומא יא: ערכין טז. משמע שבאין על חטא. והקשה מושב-זקנים, הרי במשנה נגעים יב, כתוב על נגעי בתים, אוי לרשע אוי לשכנו?

האם החוטא בלשון-הרע, יקבל מטמוניות? הרבה דרכים למקום יל"ע, א' יתכן כאלו שהם על חטא, ויתכן כאלו שאינם על חטא, אלא לבשורת גילוי מטמוניות. ב' על אף שבא על חטא, יהיה גם לטובה. ומי שלא חטא, יקבל המטמוניות בדרכים אחרות. (עיין מדרש יז, ג נגעי בתים באים על עין רעה. ובהמשך אות ו' כתוב דברי רש"י שזה בשורה טובה. ובפירוש יפה תואר כתב, ופליגי אהא דאמר לעיל, אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה, דלדבריו הם עונש).

ולפי מש"כ תוס' ב"מ כו. ד"ה דשתיק, שאין חצרו של אדם קונה לו בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם, א"כ, כשינתון הבית לא בהכרח יזכה בעל-החצר, אלא מי שיזכה תחילה. ובפנים יפות כתב, שהתורה גילתה שהאמוריים הטמינו כדי שיתכוונו לזכות בהם בקנין חצר.

שם, "ולא יטמא כל אשר בבית" פרש"י שאם לא יפנהו ... ועל מה חסה תורה, אם על כלי שטף, מטבילים ויטהרו. (כי זה רק טירחא ולא הפסד ממון) ואם על אוכלים יאכלם בימי טומאתו (ואם הנגע בבית כהן, חסה התורה על התרומה), הא לא חסה אלא על כלי חרס שאין להם תקנה. מקשה הראב"ד בתו"כ, הרי על הבית החביב לא חסה התורה לנתצו? התם, אחר ג' שבועות שהיה לו לחזור בתשובה ולא חזר, ינתן ביתו. לכאורה י"ל, מה שעל פי דין צריך לנתון, לא שייך לומר חסה התורה. אבל על הכלים שאינם בדין הצרעת, על זה שייך חסה התורה.

יל"ע, במי שאינו מפנה בטרם בא הכהן אם עובר בכל תשחית? כי זהו בשב ואל תעשה. ואפשר להשתמש בכלים בדברים

שאינם מקבלים טומאה. הגרעק"א (חולין פ"א מ"א) כתב, שיש בל תשחית בניבול בהמה טהורה, על אף שראויה לעכורם ולכלבים. (מ"מ ה"ל טומאת צרעת פי"ד ה"ד) לדעת ר"מ... שהטעם מפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל, אינו מחויב מן הדין לפנות. דלא מציינו בשום מקום שיהא האדם מוזהר שלא לטמא כליו.

האיך שייך דין חזקה על חולי ודבר פלא?

"ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית" (מצורע יז, לח). בחולין י: לומדים דין חזקה מכאן. שהרי בצאתו מן הבית יכול להיות שכבר נתמעט הנגע. דעת הרמב"ם פט"ז הל' טומאת צרעת ה"י. והרמב"ן כאן שנגעי בית הם אות ופלא, וזה חידוש שגם בדבר כזה יש דין חזקה? הרי זה תלוי בחטא? גם בנגעי בני אדם יש דין חזקה אם בהרת קדמה לשער לבן. ולכאורה הרי זה בא בסיבת חטא, ואיך יש ללמוד מזה חזקת שינוי בגוף? ואף שכל חולי בא מחטא, ולפעמים מעונש אבותיו, ולפעמים זכותים מונעים כל מיני עונשין. אבל נגע תלוי בסיבת חטא שזה ענין רחוני, ומכל מקום תולים את הימצאותו בדין חזקה.

ובאילת השחר סנהדרין עא. הערנו לשיטת הרמב"ם במה שאמרו שם, בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות. כי צריך כב' גריסין על ב' אבנים. ובשלמא אם זה בדרך-הטבע, זה לא יתכן. אבל בסיבת החטא שלא כדרך הטבע, מה נפק"מ להקב"ה לעשות אות ומופת, ויסודר מהשי"ת שיהיה בצורה שיטמא את הבית.

טבילת הבגדים במצורע

"וכבס המטהר את בגדיו" (מצורע יז, ח) אף שהכתוב מתייחס אליו "המכבס", יתכן שלא חייב בעצמו ואפשר גם על ידי אחרים. ויל"ע, האם יש מצוה לטבול הבגדים גם אם אינו רוצה ללבשם, ופשוט שזה לא מעכב טהרת הבעלים. ומש"כ בהמשך: וטהר לאו דוקא לאחר הכיבוס.

איסור גילוח כל שערו

"וגלח את כל שערו" בנזיר נח: איתא, המעביר שער בית השחי ובית הערוה לוקה. ובתוס' יבמות מח. ד"ה לא עשה רגליו, המגלח את כל גופו, לא עובר על איסור. ותדע, דלא משתמיט בשום דוכתא גבי מצורע שיהא עשה דוחה לאו דלא ילבש גבר.

ולכאורה זה רק במגלח כל גופו מתחילה, אבל התחיל מקומות אלו ואח"כ כל גופו לא יועיל לתקן הלאו. וצ"ע. (והעירו לעיין בנזיר נח. כיון דאילו גלחיה בחד זימנא לא מחייב...).

מקום האסור לו לישב

"וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" פרש"י, מלמד שאסור בתה"מ (ועיין שפ"ח). בתרגום יוב"ע, אסור ליכנס לביתו. וכך מפורש באליהו רבה (נגעים יז, ב) דישב חוץ לביתו וגם חוץ לביתו אסור בתה"מ. והנה, אם שכירות קניא (ב"מ נו: ע"ז טו) א"כ גם שכירות בית, זהו ביתו. והיכן יהיה? אולי אסור בכל מה שנקרא ביתו ע"פ דין, ויוכל להתארח בבית אחרים.

גדר כהן המטהר

והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם לפני ה'. (מצורע יז, יא) פרש"י בשער נקנור ולא בעזרה עצמה לפי שהוא מחוסר כיפורים. משמע בפסוק שהאיש וקרבתו יעמדו במקום אחד. והנה למצורע אסור ליכנס, אבל לקרבתו מותר. ועיין רש"י זבחים לג. ד"ה שהיתה, שהיו מוציאים לו את האשם למקום שעומד וסומך עליו.

הגרי"ז לומד, שאין דין כהן במראה נגעים כדין כהן בטהרת המצורע. ונפק"מ אם נתחלל מעבודה שבדיעבד עבודתו כשרה, אבל למצורע יהא פסול, כי אין דין-הכשר הנלמד מהכתוב: ברוך ה' חילו. וקשה למ"ד בפסחים עב: עבודתו פסולה, למה כתוב כאן: המטהר? (עיין אוה"ח). אולי הכתוב מדבר בכהן שבזה צריך שיידע שעוסק בטהרת המצורע עם-ידיעה שלו ולא רק של החכם שמלמדנו.

ה' עושה נס, למצוא מטמוניות

"ונתתי נגע צרעת" (מצורע יז, לד) פרש"י: בשורה היא להם, שהנגעים באים עליהם. לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר (והנה הרי הם חששו שבני-ישראל יהרגום, וברשותם לא רצו שישראל יהנו ממונם על אף שהם ימותו, ולכן הטמינום) ועל ידי הנגע, נותן הבית ומוצאן. וצ"ל, שהמטמון שווה יותר מהבית, דאל"כ, מה הבשורה לנתון בית?

נגעי בתים אינם באים בדרך-הטבע (רמב"ם סוף הל' צרעת), נמצא שה' עושה "נס" בכדי שימצאו מטמוניות. חינוך: על אף שה' יכול להודיעם זאת על ידי נביא בלא נגע, ידוע הדבר, שה' יעשה ניסים לבני אדם דרך סתה. ועדיין צ"ב הרי אפשר למצוא מטמוניות דרך הטבע? ברש"י כאן משמע, שנגעי בתים אינם באים על חטא. כי לא יתכן

פרקי אבות

פרק ב'

טוב כמו מיני פורעניות בגיהנם, או משום דזה גרום לחטוא ולהיות בגיהנם, עכ"פ לכאורה משמע דס"ל דמה דאסור כעס הוא משום דגורם לאיסור, וכן מבואר באגרת הרמב"ן להיזהר מכעס שזה מדה רעה להחטיא בני אדם.

העונש לביזוי חכמים

שנשיכתן נשיכת שועל (שם) הלשון משמע שהם נושכים, אמנם הכונה שנענשין משמים.

צ"ע מדברי התו"ט

וכל דבריהם נכחלי אש (שם) בתו"ט כתב אף קלות שבקלות כי פורץ גדר של חכמים כגון יחוד של פניה וכו' עכ"ל. וצ"ב דהא העובר על תקנות חכמים עובר בלאו דלא תסור. צריך ללמוד, וכשיהא מוכרח יעשה את הדבר שצריך לעשותו.

לקרוא ק"ש בעונתה

רבי שמעון אומר הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה (ב י"ג) ברע"ב מפרש בקרית שמע לקרותו בעונתו וכן בתפלה להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה.

צ"ב דהא מי שאינו קורא ק"ש בעונתה ביטל המצוה ומה המיוחד להזהיר שלא לבטל מצוה זו יותר מכל מ"ע, דבמשניות כאן לא כתוב זירוז לקיים את כל המצוות המפורשות להדיא, משמע שיש דברים דאע"פ שהם מ"ע צריכים לעורר עליהם כי הרבה נכשלים בזה.

ליזהר מתפילת קבע

אל תעש תפלתך קבע (שם) ברע"ב כתב א"נ קבע כאדם שקבוע לו לקרא פרק אחד פרשה אחת שאומר אותה בקריאה בעלמא ואינו אומרה בלשון תחנונים כאדם שמבקש רחמים.

והנה המדבר ואינו מתכוין במה שאומר הרי זה כלום, דאינו נקרא קבע ובודאי שאינו תחנונים, ואם מתכוין במה שאומר א"כ מה זה גרוע וכי צ"ל בניגון של תחנונים.

ומש"כ שנאמר כי קל חנון ורחום הוא וגו', צ"ב דאה"נ שם כתוב שהקב"ה קל רחום וחנון ומנ"ל ללמוד מזה שכך צריך להתפלל, ובאמת דמסברא מובן שצריך להתפלל בלשון תחנונים ולא בלשון תביעה, אבל אם מצריך על זה פסוק צ"ב מהיכן ההוכחה, ועוד צ"ב למה צריך להביא מפסוק זה שכתוב ביזאל ולא מביא מהפסוק שכתוב בתורה בפרשת כי תשא (ל"ד ו) קל רחום וחנון.

הגדר שלא יהיה רשע בעיני עצמו

וקשה איך בלשון השבועה אומרים לו היה בעיניך כרשע והרי בפרקי אבות פרק ב' משנה י"ג כתוב אל תהי רשע בפני עצמך.

והסביר רבנו: שהגדר הנכון הוא אל תהי רשע בפני עצמך, ומה שכתוב במסכת נדה פירושו הוא שהדברים שאומרים עליך אל תתרשם מהם אל תתן להם להשפיע עליך ושלא תזוח דעתך אלא חשוב על עצמך כבראשונה כפי שאתה מעריך את עצמך בלי דברים אלו עיין רבינו יונה במסכת אבות שם. (מזקנים אתבונן)

ללמוד בשביל להשיב

רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה (ב, יד) רבינו יונה מפרש שיקבע עצמו ללמוד תורה כדי שידע להשיב על דברי האפיקורוס שאם לא ישיבוהו כפי טענותיו ושקריו ילמדו העולם מהם וישתו מים הרעים וכו'. צ"ב וכי רק משום טעם זה צריך להיות שקוד ללמוד תורה.

ללמוד לקבל שכר

ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך (שם) והנה גם לולא זה צריך לקיים את ציווי ה'; וכנראה דטבע בני אדם שצריכים לשמוע שיקבלו שכר, ומ"מ לכאורה זה לא הדרגה הגבוהה שצריך להיות.

נותנים שכר גדול

ואם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה (ב, טז) צ"ב מאי קמ"ל דאם לומד הרבה יקבל שכר הרבה, דבודאי כפי שמרבה בעשיית המצוה אז שכרו יותר גדול וי"ל.

ליזהר מהרשות

הוי זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן (ב ג) לכאורה קאי על ישראל, דעל עכו"ם זה פשיטא דהא פיהם דיבר שוא, ואומרים בשם הגרי"ז דברמב"ם מבואר שזה גם בישראל.

יכול לדחות בשביל תורה

ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה (ב ד) ברע"ב מפרש לכשאפנה מעסקי אעסוק בתורה. והנה פשיטא שצריך ללמוד תורה, וא"כ הכונה דאפי' כשצריך לעשות איזה דבר אלא שיכול לדחות ולעשות אחר, על זה אומר דתחילה ילמד ואל יאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה [ושמעתי דהגרי"ז צ"ל כשהי צריך לעשות איזה דבר והי אפשרות לעשות אחר, הי אומר דהא ת"ת כנגד כולם ממילא עכשיו צריך ללמוד, וכשיהא מוכרח יעשה את הדבר שצריך לעשותו].

ריבוי חיים

מרבה תורה מרבה חיים (ב ז) ברע"ב מפרש דכתיב כי היא חיין ואורך ימין. יתכן דקאי ג"כ על המסייע בממונו להרבות תורה שגם הוא מרבה חיים. [א"ה, ויל"ע מקרא דאורך ימים בימינה ושמאלה עושר וכבוד]

ריבוי ישיבה

מרבה ישיבה מרבה חכמה (שם) ברע"ב מפרש מי שמרבה בתלמידים התלמידים מחדדין אותו ומרביין ומוסיפין על חכמתו, וכן אמרו ומתלמידי יותר מכולם. והנה אע"פ שהתלמידים לא מדברים בחכמה כמו רבותיו, מ"מ ע"י כמה ששואלים אפילו דברים שאינם בחכמה מגיעים יותר לבירור הסברא הנוכח, דע"י זה מתברר יותר מה שאינו נכון, ולכן מתלמידי יותר מכולם.

שמעתי על הגר"ח מוולוז'ין צ"ל דכשתלמידי היו באים להיפרד ממנו כשהלכו מיישיבתו הי אומר לכל אחד איזה דבר שהי מועיל להם לכל ימי חייהם, ודבריו היו ממש כדברי נבואה, והי אחד שעמד ללכת להיות רב באיזה מקום, וכשהגיע להגר"ח להיפרד אמר לו שאם לומדים עם תלמידים אפילו הכי גרועים יש בזה תועלת, והתלמיד לא הבין למה אומר לו כך שהרי עמד ללכת להיות רב ולא להיות מלמד או ראש ישיבה.

ולמעשה לאחר תקופה הוצרך לעזוב את מקום הרבנות, ודברי הגר"ח שאמר לו דאפי' מלימוד עם תלמידים גרועים יש תועלת, הי נוגע לו למעשה ואז הבין למה אמר לו כך.

לשון צאו

אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה וכו' (ב ט) הלשון צאו י"ל שזה לשון המעורר להתבונן, ועיין במפרשים.

לוא ואינו משלם

ר' שמעון אומר הלוא ואינו משלם (שם) לכאורה זה לא רק מידה שאינה טובה אלא שייך לגזל? ומש"כ צדיק חונן ונותן, פי הרע"ב הקב"ה שהוא צדיקו של עולם חונן ונותן למלוא מה שלוה זה ממנו ולא פרע לו, נמצא הלוא נשאר חייב למקום. ומ"מ אין אדם יכול לפטור את עצמו מתשלום על פי טענה זו שהקב"ה ישלם.

מה נכתב במסכת אבות

יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך (ב י) לכאורה דינים המפורשים בפסוק אין צריך לכתוב במסכת אבות, ובפרשת קדושים (י"ט י"ח) כתוב ואהבת לרעך כמוך, אמנם הרמב"ן שם מפרש דא"א שיהאב את חברו ממש כמותו, וחז"ל מפרשים (עי' שבת ל"א א) דהיינו מאי דעלך סני לחברך לא תעביד, וכאן כתוב יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך וזה לא מפורש בפסוק. וכן מה דאמר ואל תהי נוח לכעוס, אם לכעוס זה עבירה ממש צ"ב מאי קמ"ל?

ובאמת יש מקומות דמשמע שכעס זה דבר גרוע כיון שיכול להביא לידי חטא אבל זה עצמו עדיין לא חטא, ועמש"כ באילה"ש נדרים (כ"ב א) על הגמ' כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו, ומבואר בר"ן משום שיבואו לכפור בעיקר, והרא"ש ביאר או דהכונה דזה לגופו לא

אינו יכול לאסור את הפתח

סיפר לי רד"ב הי"ו שפעם הלך עם רבנו ובפתח ביהכ"נ היה שם אחד שעמד בתפילה אצל הפתח ונעצר [המספר הנ"ל] כדי לא לעבור לפני המתפלל, אבל רבנו המשיך בדרכו ואמר לאו כל כמיני לאסור עלי את הפתח. [א"ה וכדברי המהרש"ם בדעת תורה סימן ק"ב וראה בהליכות שלמה תפילה עמוד קט"ו, וכן מקובל בישיבות בשם הגרי"ס צ"ל] (רשימות הרב אהרן נייב שליט"א)

צירוף למנין

נשאל רבנו שליט"א על ביכ"נ שבו מתפללים במנין - האם כשיש בעז"נ פחות ממנין נקרא שהללו בעז"נ מצטרפים ומתפללים בציבור. והשיב: שאם יש חלון בצד שאליו מתפללים [מזרח] שדרכו רואים את ביהכ"נ - מצטרפים.

ונשאל על מקום שבו העז"נ לא במערב הביכ"נ רק בצידו, בדרומו - ואמר ששם הלא זה בכלל פתוח.

ושאלו את רבינו דאמנם כן אבל יש עמודים ומחיצות? ואמר שלענין דיני מחיצה יש לדון ולראות אם יש לחי וקורה וכו', אבל לענין תפילה מסתמא חשיב כפתוח [ומצטרף בכל ענין].

עוד בענין הנץ הנראה

סיפר רבנו שהיתה הצעה לאחד את המנין שלו עם מנין ביהכ"נ הסמוך שם מתפללים בזמן "הנץ הנראה" אלא שהם תובעים שיתפללו ב"הנץ הנראה". ואמר בשם הגאון ר' שריה דבליצקי ששאל את החזו"א והשיב: שאפשר כך ואפשר כך.

כפי הנראה, הוסיף, לא היתה לחזו"א הכרעה בענין הזה, ולפי שממילא אי אפשר לכוון בצמצום, ובוודאי בזמנים קדומים - שלא היו שעונים - היו משערים בערך את זמן הנץ החמה, ממילא אפשר כך ואפשר כך.

וכל הזמן שבינתיים נקרא "הנץ החמה". אני - סיכם רבנו - לי לא אכפת, הייתי מוכן להתפלל כמה דקות יותר מאוחר, אבל יש כנראה כאלה שלא רוצים [א"ה בשנים מאוחרות יותר שהתפלל רבנו במנין בביתו תמיד התפלל לפי הנץ הנראה]

והנה שחרית בבית רבנו התפללו לפי "הנץ הנראה", אבל לא בדקדוק גדול, ופעמים שהתחילו כדקה לפני הנץ הנראה. כמו כן לא דקדקו לומר ק"ש לפני הנץ המישורי, ובדרכי הספיקו לומר רק פרשה ראשונה של ק"ש לפני הנץ המישורי, ופעמים שאמרו שמע ישראל אחרי הנץ המישורי.

תפילה ביחידות

סיפר רבנו שבשבת היה גשם חזק והרחוב היה מוצף ולא יכול לחצות אותו ולהגיע לביהכ"נ "הלפרן" שבו אנו מתפללים באופן קבוע. אמנם לביהכ"נ "דברי שיר" היתה אפשרות להגיע, אבל שם אין מנין "ותיקין" לכן התפלל כוותיקין ביחיד וכמ"ש הביאור הלכה בס' נ"ח ד"ה והמצוה. ואחרי זמן שמע קריאת התורה ב"דברי שיר".

קרא מלעיל

נשאל רבנו באם קרא בק"ש מלעיל מלרע או להיפך האם יצא, במקום שיש חילוקי משמעות כגון ואהבת שזה צווי ואם קורא מלרע זה לשון עבר.

והשיב רבנו בכת"י: אם קרא מה שצ"ל מלרע, מלעיל או להיפך יצא בדיעבד [א"ה ועיי ערוך השולחן סי' ס"ג סעי' א וסעי' ב] ורבנו שליט"א מקפיד בזה ע"ע ולא רק בק"ש אלא בכל התפילה.

לענות איש"ר בק"ש

אמר רבנו שאם נמצא אדם באמצע ברכת שמע קולינו ומותר לבקש שם בקשות אבל מ"מ אסור לענות שם איש"ר וקדושה. וכידוע שהגאון ר' זאב פרנק זצ"ל בס' תולדות זאב ברכות כא, ב רצה להתיר דבר זה, אמנם הפוסקים חלקו ע"ז וכן דעת רבנו שליט"א.

(דולה ומשקה עמ' פא)

להפסיק לענות אמנו

יל"ד אם א' אוחו באמצע פסוקי דזמרה וא' מברך ברכה שאינו בשבוע הבא א"ה נסיים לכתוב על משנ"ב חלק א' ועל כן אנו פונים ומבקשים למי שיש בידו הערות הארות והוספות מרבנו שליט"א על עניינים אלו שישלח לנו בהקדם לזיכוי הרבים.

שייך שם מותר לענות אמנו. אבל יש לעיין אם זה נכון להגיד ברכה כיון שהשני יהי' מותר להפסיק ולומר אמנו, או דלמא אינו נכון להפסיקו אע"ג דלהמתפלל יהא מותר לענות אמנו ויאמר בלחש בלי שההוא ישמע.

ועוד הסתפקו אם להתחיל ברוך שאמר קודם שהש"ץ אמר הקדיש דרבנן לאחר הקרבנות, או לא.

ובמ"ב בסי' ס"ו סק"ד כת' בשם הרשב"א דהשואל בשלום חברו מותר לו לכתחילה לשאול, אף שחברו יצטרך לענות לו, ולכאור' ראי' דאף לכתחילה אפשר לענות, אלא דיש קצת לדחות דאולי שאני אמירת שלום דהוי ענין גדול להרבות אחוה ושלום בין איש לרעהו שהתירו אף לכתחילה.

אמנם נראה דדוקא בשאלת שלום הוצרך המ"ב להדגיש דין זה דמותר אף לכתחילה לשאול בשלום, כיון דהוא גורם ישירות שההוא יענה לו, ואפי' הכי זה מותר. ומזה נוכל ללמוד דק"ו היכי דאחד אומר ברכה ורק שהשני עונה לו אמנו דזה ודאי מותר [דבכה"ג הא אינו מדבר לשני, כמו בשאלת שלום] ועושה כהוגן דהא מותר לו לברך, ולהעונה מותר לענות, א"כ ה"נ לענין קדיש, הא ודאי שלש"ץ מותר לומר הקדיש, וכן למי שנמצא באמצע פסד"ו מותר לענות ע"ז וכן נמי מותר לכתחילה להתחיל ברכות השחר אף שיודע שיצטרך לענות באמצע על הקדיש, ונחשב שעושה כהוגן. (כ' צדיק כתמר יפרח)

ש"ץ שעומד מתפלל אחריו

שאלו את רבנו, ש"ץ שאינו יכול לפסוע לאחוריו היות שאחד עומד ומתפלל מאחוריו וצריך להתחיל חזרתו מה עליו לעשות?

ואמר שיש לפסוע לצדו שלא יראה כתפילה אריכתא.

והוסיף דכך הורה מרן הגרי"ז דאין להתפלל חזרת הש"ץ מבלי לפסוע כלל וכמבואר ברמב"ם פ"ט מתפילה ה"ג 'ואחר שיפסע שליח ציבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד מתחיל ומתפלל בקול רם'. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' עד)

לשים בושם

פ"א בישב"ק היה ריח רע מאיזה מקום, והורה רבנו שליט"א שישמו בושם על המקום ההוא ואפשר להתפלל כרגיל. (מפי הגר"י גנס שליט"א) [א"ה וראה באשי ישראל פרק נ"ב הערה ס"א].

להסתובב באמירת זה אל זה

נשאל רבנו האם צריך להסתובב כשאומרים זה אל זה בקדושה?

ופתח רבנו שליט"א את המשנ"ב והראה לשואל שדבר זה אינו מוזכר שם, ולכן אמר שאינו צריך לעשות דבר זה.

מתוך סידור

שח עד ראייה הרה"ג רי"ג שליט"א: דרכו של רבנו להתפלל בתוך הסידור, ומתי שמדפדף בסידור להפוך דף, מפסיק בדיבורו ורק אחרי שרואה שוב בסידור ממשך הלאה.

סיום ברכת השבח

במשנ"ב בביה"ל סקי"ט דן גבי האומר ברכת קיבוץ גלויות ולא הזכיר עיקר הברכה שזה ענין 'קיבוץ גלויות' וחתם המקבץ נדחי עמו ישראל די"ל לפמש"כ (עיי משנ"ב סי' נ"ט סקי"ח וסק"ט) לענין ברכת יוצר אור שאפי' שבכל הברכה לא בירך כדיון כיון דהחתימה התם כדיון סגי בחתימה ולפי"ז ה"ה במקבץ נדחי עמו ישראל דאהני החתימה שהחתימה כדיון היא. אמנם צ"ע הדימוי דהתם מיירי בברכות, בשבח ומשו"ה בחתימה לחודא סגי, אבל הכא גבי קיבוץ גלויות שזה בקשה והתפילה עיקרה בקשה וא"כ כיצד יוצא בחתימה שהיא רק שבח.

ואמר רבנו שיש ברכות שעיקרים השבח והשבח הוא כמו בקשה. והוכיח מדברי הגמ' ב"מ פ"ה ע"ב גבי ר' חייא ובניו כשאמרו משיב הרוח ומוריד הגשם ירדו גשמים ואם היו אומרים מחיה מתים הי' תחיית המתים ועיי"ש, ואע"פ דהתם הוא רק שבח ולא בקשה, וא"כ ה"נ י"ל בהא דהחתימה היא שבח, אבל השבח הוא גם בקשה. (הרה"ג

רפ"ס שליט"א בשם הרה"ג ר"שיי ברמן שליט"א).

בשבוע הבא א"ה נסיים לכתוב על משנ"ב חלק א' ועל כן אנו פונים ומבקשים למי שיש בידו הערות הארות והוספות מרבנו שליט"א על עניינים אלו שישלח לנו בהקדם לזיכוי הרבים.

עולם הישיבות

ישיבת חכמת שלמה

מן החושך. העולם לדאבוננו הוא בבחינת חושך ולא מדברים כלל על אומות העולם. אלא אפילו בכלל ישראל, חלק גדול הוא בבחינת חושך, "כי החושך יכסה ארץ וערפל לאומים". כשסיפרו לי קצת מה שיש כאן בישיבה, הרי האור הזה, קצת מן האור הזה, כבר משפיע על כל הסביבה, כיון שלפי הכלל הזה, כשיש אור, רואים שמתקרבים, ויש לקוות שהישיבה תעלה ותתרבה בתלמידים גדולים והמקום יהפך למקום של אור, במקום החושך.

תורה יראת שמים ומידות

העיקר הוא שכולם ידעו שמקום כזה, במקום שיש תורה, מיד מתרבה האור, האור האמיתי - אור התורה, וזה משפיע על כל הסביבה, ומקוים שבמשך הזמן יתרבו עוד ספסלי בי מדרשא, וילמדו בהתמדה רבה, ויתחנכו בין בתורה, בין ביר"ש ובין במידות טובות, כי זה קשור אחד בשני. אם אין תורה, אין יראה, וגם יראה ותורה לא יכול להיות בלי מידות טובות, כי הרי אם אדם גדל על פי התורה הוא צריך להיות עם מידות טובות, ומ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, רובם הם ענין של מידות. רואים שהמידות הם חלק הכי גדול שבלי זה אי אפשר לגדול ולצמוח.

ישיבת חכמת שלמה

ישיבת חכמה ודעת הוקמה בשנת תשס"א ע"י הגאון רבי יצחק גרדנוביץ שליט"א בראשות הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א. ורבנו שליט"א חתם על מגילת היסוד של הישיבה.

דברי רבנו שליט"א שנאמרו בהיכל הישיבה ברחובות אור לכ"ו אייר תשס"ג מעט מן האור הבוקע ממקום תורה דוחה הרבה מן החושך מקום תורה מאיר על סביבתו אמרו חז"ל "מעט מן האור דוחה הרבה

במלאות השבעה להגאון הגדול רבי שמואל איינשטיין זצ"ל ראש ישיבת פונביז' לצעירים נלב"ע כ"ג ניסן תשע"ז

דבוק היה עשרות בשנים עם יבחל"ט א מרן רבנו שליט"א. עוד בהיותו נער פליט הגיע עם אחיו זצ"ל לשוויץ לישיבת 'עץ חיים' במונטריי ושם כבר קיבל מתורתו של רבנו שליט"א והתבטא הגר"ש שבתקופה ההיא הסתיר רבנו בכשרון רב את גאונותו, ורק אחרי תקופה הצליח הגר"ש לגלות עומקו וגדלותו. וכשנכנס הגר"ש לכהן כר"מ בישיבת פונביז' לצעירים היה דרכו לחזור יחד עם רבנו שליט"א מהישיבה ולדון בסוגיות שלמדו בישיבה [ורבנו התבטא כמה פעמים שהרבה תועלת היו לו מהמשא ומתן עם הרמ"ם ביישוב].

סיפר הגר"ש שרגא שטיינמן שליט"א שבזכות הגר"ש יצא לאור כל ספרי אילת השחר של מרן שליט"א, כי כידוע שימש רבנו בצוותא חדא עם מרן שליט"א בעבודת הקודש בישיבה קטנה שנים רבות והיו דבוקים זה בזה, ובשנים ההם רשם מרן שליט"א כתביו הרבים במחברות אבל לא הדיפס, והגר"ש הפציר בו שידפיס ולא רצה, פעם אחת הציע רבינו למרן שליט"א הואיל והוא מדפיס כמה תשו' רע"א כתב יד יכניס בסוף הספר כמה שטיקלאך תורה שלו, [הערות שלו על הרעק"א] והסכים מרן שליט"א ואכן רבינו הדיפסם בעילום שם "אגלי צפון" [שרמוז בו ר"ת א"ל בן נח צבי וגטל פיגא] בעניני כיבוד אב ואם, ומאז קיבל מרן שליט"א "חשק" להדיפס את כל חידושיו והתחיל להדיפס סידרת הספרים אילת השחר עד היום הזה תל"ת. ואמר הגר"ש שמכיון שרבנו ביקש ממנו שזה יהיה בעילום שם מעולם לא סיפר לאיש מי כתב קו' זה, רק אחרים סיפרו ומכך התפרסם הענין, וכשהגיע הספר כתב חותם לרבנו שליט"א כתב רבנו על העמ' הראשון "אודה ואברך לה' יתברך על חסדו כי היטיב, וזכיתי כ"ה שבט תשל"ה באור הגדול. א"ל שטיינמן".

רבנו שליט"א אמר שהרבה מה שיש באילת השחר זה בזכותו. שהגר"ש היה מביא לו הרבה ידיעות בסוגיא [ורגיל הגר"ש לומר לתלמידו שהפשט בסוגיא תמיד הוא כמו האילת השחר].

רבנו תמיד ציין בהתפעלות את נקיות הדת של הגר"ש והיה מכנה אותו מריה דרבי עקיבא איגו, עקב שעסק רבות להוציא מכתביו הרעק"א באופן המתוקן והמעולה ביותר. והרבה פעמים היה רבנו שולח לברר אצל הגר"ש היכן נמצא רעק"א מסויים שהיה זקוק לו בעת לימודו. וכשהיה מגיע לרבנו שליט"א היה רבנו קם לפניו, וכמה פעמים שיבה אותו על כך שהוציא את הרעק"א, והגר"ש בענותו לא הסכים לספר מה רבנו אמר לו. והרבה פעמים שהתחדשו להגר"ש חידושים בסוגיות מסוימות היה מציע את זה לרבנו שליט"א, וכשהיה מסכים אם זה, היה אומר לתלמידו הנה הלכנו בדרך הישרה שגם רבנו שליט"א מסכים לזה. והיה תקופה שלמד רבנו עם הגר"ש חברותא בס' חידושי רבי חיים הלוי על הרמב"ם שטיקל אחד אחרי השני. כשלמדו בני רבנו אצל הגר"ש אמר להם שאם הוא הבן של רבנו היה שוכב תחת מקום מושבו ויונק כל הגה וסברא מתורתו, ופעם שמע הגר"ש שיש שיחה מרבנו ביישוב"ק ונסע מיד עם מונית לישיבה ולא הספיק ופגש את רבנו בחוץ, ונענע לו בראשו לשלום, ושאלו נכדו אמאי לא נתן לו את ידו שלום, ואמר 'יראתי להטריח את הגרא"ל בלחיצת יד', ואין לתאר גדול המורא והערכה של הגר"ש לרבנו שליט"א.

[הגאה מרובה היתה לו להגר"ש מגליון 'כאיל תערוג' והיה קורא בזה מידי שבת בשבתו, ופ"א שלח הארה].

רבנו היה מצטרף מידי שנה להתרת נדרים באחד הימים שקודם ר"ה אחר תפילת מנחה בישיבה קטנה בחדר שיעורים עם הגרא"ל שליט"א, ונשאל הגר"ש איזה חידושים היו בהתרת נדרים של מרן שליט"א, והשיב: א' שהשמיט תיבת מומחים, ואמר רק שמעו נא רבותי הדיינים, והב' שהשמיט תיבות ואפילו נזירות שמשון [ובשמיטה היו עושים זל"ז פרוזבול].

פ"א דיבר עם רבנו על איזה אדם א' לתועלת מסימות, ואמר הגר"ש שהוא חיבר ספר וענה לו רבנו "איך אתה אומר שיש לו שכל הרי הגאון נחלת לו מאף". בחורף תשע"ה שנחלש הגר"ש רצה להפסיק במסירת השיעורים והגיע להתיעץ עם רבנו שליט"א על כך, ורבנו הורה לו שימשיך במסירת השיעורים, אך בחורף תשע"ו כבר לא יכול היה יותר למסור והגיע לרבנו שליט"א ואז הפסיק במסירת השיעורים.

היה אומר על רבנו שהוא 'איש חלק אגלטער מענטש'. ואמר הגר"ש בצדקתו שאני יר"ש תמים, אבל רבנו הוא יר"ש פיקח. והיה רבנו רגיל לקרוא עליו 'אגורסער ירא שמים'. והתבטא עליו שהראש שלו חודר, היינו שחודר לכל נקודה בעיקר הסוגיא.

ופ"א הגיע להתלונן שיש חסרון בתפילה בישיבה והרגיעו רבנו שהעיקר שלא יהיה יותר גרוע, ואמר שיעשו חיזוק רק לשבוע שכך יחזקו.

סיפר הגר"ש שאחרי שהגיע חתנו של רבנו רבי זאב ברלין שליט"א לשבת הראשונה לרבנו, וסיפר אחרי השבת רבנו להגר"ש שהוא מודה לה' שהוא זכה לחתן שידוע את המערכות והחידושים, אבל הוא התפעל ממנו "שידוע לברך המוציא", [היינו שראה שידוע את ההלכות עמו שצריך].

נביא כאן הערה א' שהביא רבנו שליט"א בשם הגר"ש בספרו. בשו"ע יו"ד (סימן של"א סעיף ב"ב) נפסק שבזמן הזה שהתרומה הולכת לאיבוד מפני הטומאה אין להקפיד להפריש מן היפה דוקא, ואפשר להפריש מן הרע על היפה. והגר"ש איינשטיין (שליט"א) הראה שהרמב"ן בסה"מ בהשמטות (ל"ת ז) ס"ל שזה נאמר אפי' בתרומה טמאה שאינה ראויה לכהן עי"ש, וכנראה שזה מצוה כלפי שמיא שצריך להפריש מן היפה, וא"כ גם בזה"ז צריך להיות הדין שלא להפריש מן הרע על היפה. ובעל הקהלות יעקב זצ"ל אמר לו שהלכה כשו"ע והרוצה להחמיר לעצמו יחמיר [בצנעא]. [ועי' דרך אמונה הל' תרומות פ"ה בציון ההלכה ס"ק י"ט] [אילת השחר פר' קרח יח, לב] [ומטעם זה רבנו מחמיר ע"ע שלא לעשות שליח להפרשת תרומה דאולי הוא שליח לד"ע כשמפריש מן הרע. ועי' בגליון שלמים מציון פר' קרח (מס' 23) מה שתיירץ הגר"ב צ' פלמן זצ"ל על זה ומה שהעיר על כך רבנו שליט"א]

וכן בס' אילת השחר כתובות (צ"ו ע"א ד"ה אי נמי) שמביא רבנו בשם הרה"ג המגיה של הכתב וחותם - שהוא הגר"ש זצ"ל. וכשהראו להגר"ש דבר זה בערב ימיו אמר אבל מה יאמרו על זה בעולם הבא.